

LA FEBRE GROGA A MEQUINENSA, 1821

Per Jaume Arbiol Agné

*Foto: Barcelonne 1821. Commission des medecins français.
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona,
Ref. 18.437.*

INTRODUCCIÓ

Aquest any 2020 hem viscut una pandèmia que ha afectat a tot el món. La Covid-19 ha dut a molta gent a l'hospital i ha deixat una estesa de morts a Espanya, especialment entre gent més gran de 70 anys. Tot i que no podem comparar-la amb la Verola o la Pesta arribades segles enrera, els sistemes de salut han estat a punt del col·lapse i l'economia ha patit una aturada general de dos mesos de duració. A tothom ens ha quedat el dubte de què hagués passat si l'epidèmia hagués estat més virulenta.

Ben diferent fou el succeït a Mequinensa l'any 1821. En aquelles dades la situació del poble era ben diferent, i qualsevol pesta tenia el camp abonat per instal·lar-s'hi. Carrers bruts i falta d'higiene ajudaven a fer més gran el mal. En aquest treball, la meua intenció es donar un cop d'ull a una epidèmia que va trasbalsar el nostre poble aquell any, "La Febre Groga". El nostre poble encara romanien a la demarcació d'Osca, la més natural que ens pertoca, i estava enquadrat a la diòcesi de Lleida. Les comunicacions més fàcils eren amb Fraga i Lleida i eren més complicades quan passaves el Riu Ebre i anaves cap a Faió o Casp. El poble tenia dos barques per passar persones i animals a través dels dos rius. El 1819 s'havia fet oficial que Mequinensa deixava de ser un poble senyorial i entrava dins del domini directe de la Corona d'Espanya en la persona del rei Ferran VII. El 1821 Espanya estava governada pels liberals però aviat la lluita entre ells i els reialistes conservadors afectaria a tot el país.

Els Reialistes eren partidaris de Ferran VII. Defensaven una idea de país absolutista, on manava el Rei Ferran VII, deixant de banda les noves idees liberals de la Revolució Francesa exportades pels francesos durant el regnat de Napoleó I. Els liberals eren partidaris d'un nou temps de la Humanitat on les antigues institucions del Antic Règim, juntament amb els reis i membres del clergat, havien de deixar de tenir el poder que havien tingut fins ara. Amb els anys es dividirien entre contraris a la institució reial i els que mantindrien al rei però canviarien el país de dalt a baix.

L'any 1821 Espanya passava el segon any del Trienni Liberal (1820-1823), que va seguir al sexenni absolutista governat pel rei (1814-1820). El rei va governar aquells anys amb l'ajut dels reialistes conservadors, sense fer cap cas a la Constitució Liberal de Cadis de l'any 1812. Constitució que seguia les noves idees i que no va fer mai el pes als aliats britànics. Molts liberals van marxar del país a l'exili o van ser empresonats, fins i tot alguns executats. El 1814 un pacte secret entre

Napoleó I i Ferran VII li tornava la corona però havia de mantenir a Espanya fora de la guerra un cop marxessin totes les tropes gales del país. Durant 6 anys la situació quedà així però el 1820 un aixecament liberal triomfà. L'exèrcit espanyol, manat pel General Riego que havia de marxar cap Amèrica per esclafar les variades rebel·lions que afectaven les colònies espanyoles, es revoltà a Cabezas de San Juan, prop de Cadis, l'1 de gener de 1820. Després d'un parell de mesos de dubtes generals i quan l'exèrcit de Riego estava a punt d'entrar a Portugal, un nou aixecament a Galícia facilitat pel creixent descontentament del país va fer reflexionar a Ferran VII que un nou canvi era necessari. Mequinensa tenia un gran ideari reialista augmentat per les vicissituds dels dos setges patits a la Guerra del Francès (1808-1814) i l'ocupació francesa que va durar uns quatre anys. Tant va ser el patiment i els mequinensans morts durant aquests anys que deixaren una gran marca a la població. Just quan la pau ja portava uns anys a Espanya, la Febre Groga va arribar al país i finalment, les seves garres es fixaren amb Mequinensa l'agost de 1821.

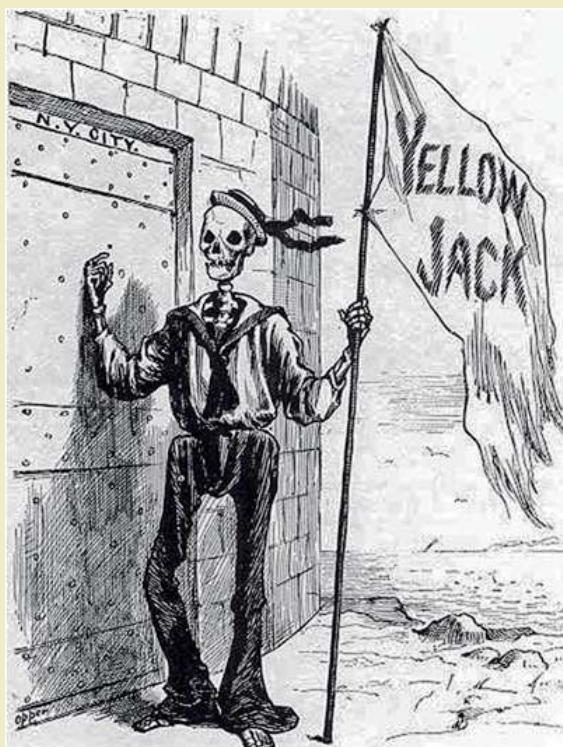
LA FEBRE GROGA

Comentarem una mica les característiques d'aquesta malaltia anomenada la Febre Groga (coneguda també com *Vómito negro* en castellà). Malaltia tropical originada al països de l'equador africà, va arribar al continent americà gràcies al comerç triangular d'esclaus. Els països europeus compraven esclaus als tractants africans i els portaven als seus dominis americans. Els esclaus africans estaven ja acostumats a aquesta malaltia, la qual patien com a grip. En canvi, als colonialistes europeus casi era una certa assegurança de mort. Aquí voldria fer esment als lectors de l'opinió d'un malalt anglès anomenat **Doctor Pinckard** que va sobreviure a la malaltia l'any 1806:

"La luz era intolerable y las pulsaciones de la cabeza y de los ojos eran sumamente dolorosas, produciendo la sensación de que 3 o 4 garfios estuvieran enganchados en cada globo ocular y una persona detrás de mí, los hundiera en la cabeza arrancándolas de sus órbitas, las pantorrillas daban la sensación de que unos perros las royeran hasta el hueso, ningún sitio, ninguna posición daba un momento de respiro".⁽¹⁾

La malaltia és transmesa principalment per la picada del mosquit "*Aedes Aegypti*". Pot tenir un curs diferent segons el malalt, des d'una grip forta a una gran afectació al fetge o hemorràgies. El malalt agafava un to groc que li va donar nom a la malaltia. El nom que li van donar de "*Vómito*

negro" era per les hemorràgies que expulsava el malalt per la boca. Als països anglosaxons es coneixia com "*Yellow Jack*" degut a la bandera groga dels vaixells amb problemes epidèmics quan eren a alta mar. Quan va arribar a la Península Ibèrica va afectar principalment a les comunitats costeres deixant un rastre de mort de casi del 70% dels malalts i delmunt el nombre de mariners i pescadors de les zones afectades.

La "*Yellow Jack* atormenta a New York". Una manera de referir-se a la Febre Groga als països de llengua anglesa.

No va ser fins el 1881 quan un metge cubà anomenat **Carlos Finlay** va descobrir aquest mosquit com a culpable de la malaltia. En pocs anys es va treure de Cuba i del continent americà amb l'ajut dels Estat Units i després va arribar el tractament mèdic i la fumigació de zones pantanoses a Europa. Es va tornar una malaltia rara. Exposarem ara les observacions del **Doctor Pailoni**:

"S14: Por todos estos hechos, por mis propias observaciones y las de muchos otros, me parece hallarme bastante autorizado para establecer:

1: que la Fiebre Amarilla, la cual cada año casi diezma periódicamente las poblaciones de muchos países situados dentro de los trópicos y sus cercanías, pero especialmente de las Antillas, Nueva Orleans y de la Luisiana, engendra un contagio 'Sui géneris' que de allí es transportado a otras partes o por medio de individuos enfermos a la sazón dentro de las embarcaciones, o por medio de mercancías; y que se comunica y se desarrolla una idéntica enfermedad".⁽²⁾

LA FEBRE GROGA DEIXA LA SEVA EMPREMTA A BARCELONA

A l'agost de 1821 va arribar al port de Barcelona un vaixell mercant de la colònia espanyola de Cuba. Gràcies al seu clima amb molta humitat i calorós, allà era la malaltia endèmica tot l'any. Al nostre país, va ser un estiu calorós i llarg, la qual cosa va ajudar a la seva propagació. Barcelona, situada entre el proper delta del Llobregat i a ponent del delta del Besòs, tenia diferents terrenys força insalubres. La pitjor zona de la ciutat estava entre La Barceloneta i el Fort de San Carlos, prop de la Ciutadella, a tocar de les cases d'una ciutat que en aquells moments tenia uns 120.000 habitants que s'amuntegaven dins les muralles. El 3 d'agost la Junta Superior de Sanitat Local va donar part d'una malaltia molt greu que s'estenia pel barri popular de la Barceloneta. En pocs dies els morts es comptaven per dotzenes i la por regnà per tota la ciutat. Quan arribava un vaixell afectat tot el que tenia a dins era infecte, amb restes humanes i dels mosquits, la qual cosa significà que la gent de terra, quan pujava al vaixell, s'encomanava de la malaltia i la transmetia per tot arreu. També els mariners afectats, però encara amb forces, baixaven a terra i escampaven la malaltia. La afectació a les persones durà fins al eeseembre i les vides perdudes foren moltes. Així ens ho confirma ORTIZ GARCÍA (2017):

"Si centramos nuestro interés en la propagación de las epidemias, cita Cerdà el número de 6.244 fallecidos por Fiebre Amarilla el año 1821... La Fiebre Amarilla, que duró 111 días en cuyo período hubo..."⁽³⁾

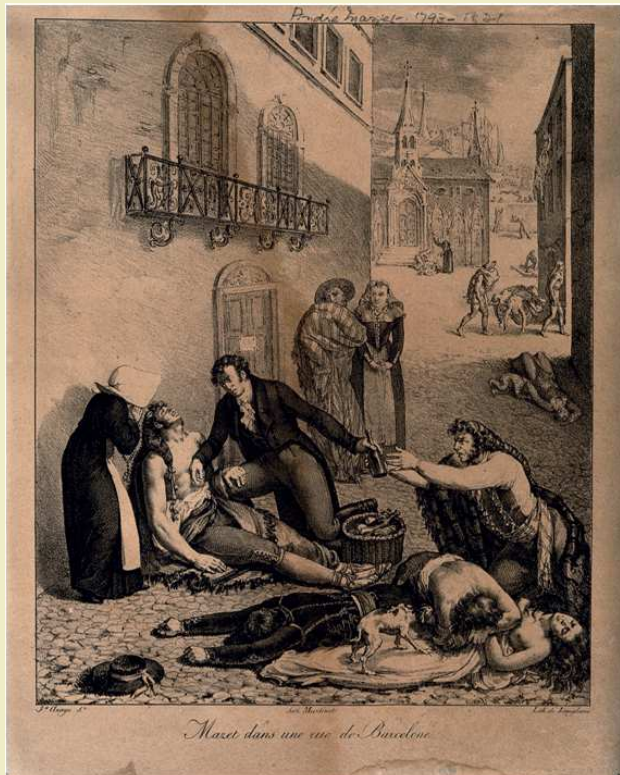
La Barceloneta va ser aïllada de la resta de la ciutat per un cordó sanitari. Ningú tenia dret de sortir ni d'entrar del barri. Malgrat tot, va haver-hi gent que va entrar i sortir i van estendre la malaltia a altres parts de la ciutat. Per combatre la malaltia es van emprar dues tècniques que van fer molt de mal a molta gent:

En primer lloc el recolliment i l'atenció dels malalts als "Lazarets": allà s'els tractava amb quina i vinagre, segons el famós mètode del Doctor Lafuente. Això ens demostra el poc que es podia fer quan la malaltia ensenyava la seva cara més fosca. Encara es trigaria molt temps a descobrir el paper del mosquit "*Aedes Aegypti*" en la malaltia.

En segon lloc el tancament del port: com que ja no podien treballar al port, molta gent de la Barceloneta es va quedar sense diners. Cal tenir en compte que la possibilitat de treballar marcava la ratlla de la supervivència de moltes famílies i treballadors solters. La fam, junt amb la

malaltia i la misèria regnant ajudà a augmentar encara més la mortalitat.

La gent benestant va marxar a les seves propietats rurals, la qual cosa significà el tancament de molts negocis fins que el gener de 1822 els patrons es van veure segurs per a tornar a Barcelona. A tall d'exemple, Esparreguera, Olesa o Martorell van ser els destins de les autoritats. Per aquesta raó la misèria agafà més empenta a la ciutat, ja que no es podia treballar.

"Mazet dans une rue de Barcelone". El doctor Mazet, de nacionalitat francesa lluitant contra la febre groga a la Barcelona de 1821.

Placa a la ciutat de Barcelona en memòria de les epidèmies de Febre Groga sofertes per la població.

Fins al novembre-desembre de 1821, amb l'arribada de les temperatures hivernals, no s'acabà aquest flagell. A principis de l'epidèmia, un vaixell mercant vingut de Cuba es va escapar del port i anar a parar a Tortosa, al Baix Ebre, un port important de la zona sud de Catalunya. La nostra tragèdia comença així, ja que Tortosa era un punt important del comerç del poble, destí de les barques plenes que baixaven pel Riu Ebre. La mortalitat a Tortosa fou terrible. El 17 de setembre es va aïllar la ciutat, però la malaltia s'havia estès riu Ebre amunt fins a Ascó o Mora d'Ebre. És segur que més vaixells marxaren de Barcelona, ja que no es podia fer un control com els d'avui en dia. Una malaltia com la Febre Groga es difícil de saber amb exactitud quan arriba a un lloc, sóc més partidari d'una visió de conjunt, més que una data exacta determinada.

LA MORT GROGA ARRIBA A MEQUINENSA

Tornem a Mequinensa i al Riu Ebre. El comerç arribava fins a Tortosa baixant pel riu. Els productes comercials baixaven i pujaven pel riu en barques anomenades "llaüts". El clima de Mequinensa es mediterrani però quan s'arriba a novembre apareixen boires durant tot el dia, fenomen que fa baixar molt les temperatures i provoca la mort de mosques i mosquits. A l'estiu la calor es forta amb més de 35 graus de dia i de 18 a la nit. Els mosquits floreixen durant l'estiu. Un estiu molt fort el 1821 va deixar aigualides moltes parts a prop dels rius. Un mequinensà anomenat Mariano Sanjuán va anar a Tortosa amb llaüt; a la tornada, sense saber-ho, va portar el mal de la Febre Groga a Mequinensa. Com ens ho afirma **J. Frank**:

"Un barco que salió de Tortosa durante la epidemia, fue a desembarcar a Mequinenza el 28 de Agosto de 1821; el llamado Mariano Sanjuán, que todavía le nombraban el Fontanero, se sintió con malestar, se acostó y murió a las 2 de la mañana. De 9 personas que componían su familia, murieron siete atacadas de la misma enfermedad en muy pocos días. Después de Mariano San Juan, fue José Agustín Casals, criado; después Antoni Sillué, yerno; Francisca San Juan, hija, Antonia Sillué y San Juan, Teresa y María Sillué y San Juan; de estos el mal pasó al resto de la población y causó los estragos que se saben".⁽⁴⁾

Quan l'escriptor ens parla de pocs dies, ens podem donar compte de l'horror que va viure la població, veient morir ràpidament éssers estimats. En set dies el nombre de morts va augmentar a la família i coneguts de Mariano Sanjuán.

Ara hem d'aturar-nos en les observacions fetes pel Doctor Juan Candellero al nostre poble. Ell ens parla del que va passar després de l'arri-

bada del llagoter a Mequinensa. Mariano Sanjuán va ser el primer malalt de la febre groga :

"al día siguiente se levantó el enfermo, por sentirse aliviado y se fue al río donde se estaba componiendo un barco, y en donde se puso en comunicación con muchas personas; poco tiempo después se exacerbó la enfermedad y se vio precisado a volver a la cama; se hicieron más y más intensos los síntomas; sobrevino el delirio, y murió el enfermo al día siguiente. Por una costumbre detestable de aquel pueblo quedó el cadáver durante cuarenta y ocho horas en la misma cama, al cabo de los cuáles, al sacarlo para enterrarlo, se reventó y exhaló olores tan fétidos y miasmas tan corrompidos que tuvieron que retirarse todos; la iglesia a donde se llevó el cadáver para las funciones fúnebres quedó también infectada".⁽⁵⁾

Amb la seva bona fe, Mariano va parlar amb gent al riu, i per la nit la seva mort va contaminar tota la seva casa, la roba i l'església del poble. Això parlant de la persona, però voldria fer esment de la situació física de Mequinensa, els seus dos rius i la muntanya que té el castell damunt d'ella. El paper que té el mosquit "*Aedes Aegypti*" no es coneixia i els metges no podien trobar la tercera part del triangle (Calor + Humitat + Mosquit) per a saber com trobar remei per la malaltia. Aquesta era la seva visió:

"Esa villa está situada entre la reunión de los dos ríos Ebro Y Segre, y una montaña... de modo que la villa queda situada al sur. Estrechada esta posición entre la asperidad de la montaña inmediata y la inmediación de los dos ríos que en la inundación del año 1777 llegaron a juntarle en la villa quedaba poco espacio para una villa comerciante y poblada como es Mequinensa: de consiguiente las casas están amontonadas las unas sobre las otras; muchas de ellas no tienen la luz necesaria y la mayor parte son mal expuestas: casi todas las habitaciones, y aun las que se fabricaron ya en los principios de la montaña están angostadas, húmedas, malsanas y el aire no puede renovarse, ventilarse ni correr. La estrechez de las casas supone la estrechez de los demás parajes".⁽⁶⁾

CONTAGIONISTES - NO CONTAGIONISTES:

La professió mèdica acceptava la discussió de dues postures sobre La Febre Grog. Es transmetia per contagi o no? El contagi s'entén de persona a persona com la Grip actual. La discussió era important, ja que aquesta malaltia havia fet molt mal a comunitats costeres espanyoles al segle XVII. La catàstrofe que deixava la Febre Grog al seu pas va fer molt mal a pobles i ciutats de la costa deixant sense mariners ni pescadors per consolidar les mínimes necessitats de la marina

militar i mercant, i van ser molts els casos que afectaren costes espanyoles abans del any 1821: El 1730 un brot de la malaltia va començar a Cartagena, base naval del regne d'Espanya. D'aquí es va traslladar a diferents llocs del Mar Mediterrani i altres zones marítimes europees durant un quinquenni. Més a prop en el temps, l'any 1800, a l'agost, a Cadis va començar a morir gent a causa d'aquesta malaltia. Afectà principalment al barri de Santa María on habitaven mariners i treballadors del port. El 1803 fou a Màlaga on esclatà una gran epidèmia de febre groga i moriren 6.884 persones, principalment als barris del Perchel i la Trinitat.

Però quan arribava l'hivern la malaltia s'acabava. Tots aquests casos tenien una dinàmica pareguda. El Doctor Candellero lluitava contra els contagionistes amb preguntes que encara ara impressionen als lectors moderns:

"¿Por qué en ocho días de continua comunicación y contacto con siete u ocho personas no pegó Sanjuán el mal a otros? ¿Por qué no se propagó a los individuos con quiénes él se puso en contacto cuándo se levantó de la cama para acudir al río? ¿Por qué algunos contrajeron la Fiebre Amarilla sólo pasando por las calles?

Personas hubo que no tuvieron más contacto que con su familia y fueron también acometidos, sin que la familia haya tenido más enfermos... ¿En la primera y segunda emigración muchos salieron ya enfermos; por qué no propagaron la fiebre amarilla en los campamentos a sus respectivas familias?"⁽⁷⁾

Podem estar d'acord amb el Doctor Candellero que la malaltia es va quedar al poble, a dins de les cases i al costat dels rius. La gent va començar a patir la malaltia després del trist succés amb el cadàver de Mariano Sanjuán. La mesura de l'emigració a campaments exteriors va ser bona perquè la gent va deixar de emmalaltir. Van tornar uns quants al poble pocs dies després però van tornar a patir la malaltia. La segona emigració va acabar amb el cop fort de l'epidèmia. La baixada de temperatures del novembre típica del nostre poble va ser un factor determinant per acabar amb aquest flagell. Així i tot, el cordó sanitari va provocar un gran sofriment a la població. Si els homes no podien treballar al riu havien de viure de la terra i de l'ajuda del govern, que com es pot pensar no va ser ben reparada. Era una mesura dura i amb els anys posada en dubte pels experts mèdics. Com ja parlava J.A. Ortiz García:

"Los cordones sanitarios que marcan la frontera entre las zonas infectadas y las zonas no infectadas tienen su razón de ser ante la dualidad médica que la ciudad condal y sus autoridades se enfrentan a la enfermedad. Las tesis contagionistas, a medida que avanzan los estudios empíricos de la fiebre amarilla

y su propagación por las picadas del mosquito Aedes Aegypti, principal vector del virus, perderán posiciones ante el avance de un segundo grupo no contagionista".⁽⁸⁾

Si es canvia Barcelona per Mequinensa, tenim el mateix efecte. Al final, els no contagionistes guanyaran la batalla, però la gran victòria vindrà uns 50 anys després, a finals del segle XIX i principis del segle XX quan el paper de la calor, l'aigua quieta i el mosquit quedi clar als investigadors.

Algun habitant de Fraga va morir per venir a Mequinensa, però foren casos molt aïllats i poc nombrosos, ja que a Fraga no hi va haver epidèmia. Això sí, ningú els trau la mala estona passada pels fragatins aquells dies. Lentament, es va anar imposant la idea d'establir un cordó sanitari a Mequinensa, com es pot entendre de la lectura d'aquest text:

"En la epidemia de Mequinensa transcurrieron más de 15 días antes de establecer el cordón; el comercio no fue interceptado. La comunicación con otros pueblos era libre, y no se propagó la enfermedad".⁽⁹⁾

MISÈRIES HUMANES DE LA FEBRE GROGA AL NOSTRE POBLE

Va crear-se una Junta Local de Sanitat a Mequinensa. La idea era canalitzar, amb gent de confiança, l'ajuda vinguda de Madrid i Saragossa per combatre la malaltia. Va ser en un període que va des del setembre fins al desembre de 1821. Podem creure que va arribar al poble molta quantitat d'ajuda, però el problema era que el govern era liberal i la gent del poble majoritàriament reialista. Ja tenim la lluita marcada. Els dos metges que van treballar a Mequinensa (Ceresoles i Boneschi), van enfrontar-se als propietaris locals que manaven a la Junta de Sanitat Local. Així ens ho diu aquest document:

"Tal fue la situación de Mequinensa en el año pasado de 1822; pues a mediados de Noviembre, ya no había enfermos, y sin embargo permaneció el cordón hasta el 26 de diciembre, porque así convenía a sus empleados, señaladamente a los subdelegados Mariano Gros y José Sanjuán. La conducta de este último, de quién por desgracia estaban confiados los suministros para los enfermos, no fue en general la más recomendable según algunas reacciones fidedignas; pero en particular la que tuvo con los Dres. D. Juan Candellero y Don Luis Boneschi, pues revestido de una autoridad usurpada y de la confianza que le prodigó la estúpida y liberticida Junta de Sanidad de Mequinensa, persiguió a estos beneméritos y desgraciados fa-

cultativos con la mayor alevosía y más negra calumnia. Así, habiéndose apurado en el cordón y en las manos de Sanjuán los recursos del gobierno, y de los pueblos inmediatos de Mequinensa, no se pudo satisfacer la obligación sagrada de pagar a los facultativos, los cuáles despreciando los peligros y no teniendo otro norte que el deseo de socorrer a la humanidad, dejaron a la discreción de la Junta Superior de Sanidad de Zaragoza la asignación de sus dietas; y en recompensa de este desprendimiento se vieron en la precisión de recurrir a las Cortes que quedaron horrorizadas de tan escandalosa conducta. Pero, ¿Que se podía esperar cuando el secretario de la junta superior les dijo que no tenían mérito, porque no habían muerto?".⁽¹⁰⁾

Els doctors, en contra de l'actuació més normal e intel·ligent possible, no van rebre cap honorari pel seu treball a Mequinensa. Van tenir que reclamar a les Corts de Madrid els seus honoraris. Què va passar a Mequinensa entre els dos metges i els pro-homs de la Junta de Sanitat Local? Jo crec que van ser les diferències ideològiques i l'actuació d'algun mequinensà que va veure una oportunitat de desviar diners i enriquir-se aviat, ja que l'oportunitat era massa fàcil. Els metges eren exiliats del nord d'Itàlia, a l'època de les invasions franceses de la Llombardia i el Piemont, i tenien idees liberals i aquí encara regnaven les idees conservadores de Ferran VII, que ja venien de Carles IV i tenien molt de predicament a Espanya. L'Antic Règim contra els nous temps liberals. Podem veure-ho aquí:

"En vista del dictamen de la comisión de salud pública, se acordó que pasase al gobierno para su resolución una solicitud de Don Juan Candellero, doctor en medicina y cirugía, y Don Luis Boneschi, médico, ambos emigrados italianos, que asistieron en tiempo de epidemia a la ciudad de Mequinensa y pedían que se les mandase abonar los honorarios que les fueron señalados, y el importe de la asignación hecha en virtud del decreto de las cortes de seis de mayo de 1821. Lo que les fue aprobado y pagados sus honorarios".⁽¹¹⁾

UNA VOLTA MÉS A L'ASSUMPTTE. EL MISTERIÓS DOCTOR CERESOLE

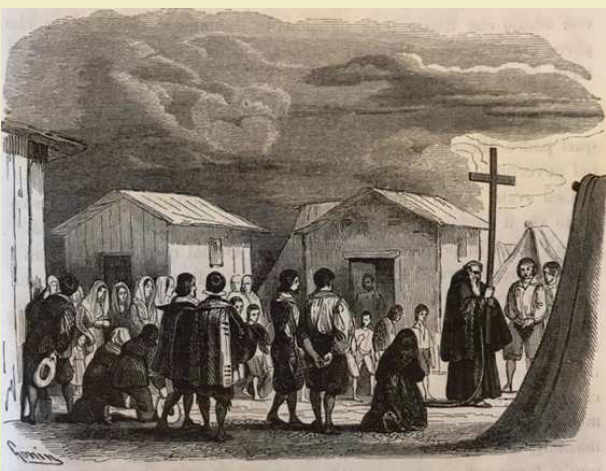
Ara veurem el misteriós cas d'un metge que es va morir el 1823 però el seu títol voltava per Espanya de mans d'un altre metge a la zona de Càceres. Ens traslладem a l'any 1839, quan la guerra entre carlistes i liberals ensangonava tota la geografia espanyola. Aviat es firmaria el **Pacte de Vergara** entre Espartero i Maroto, conegut també com el **Abrazo de Vergara**, posant la fi a la lluita. Triomfaven els liberals. El 1835 van fer les

*Efectes de la Febre Gropa als carrers de Barcelona.
Gravat francès. AHCB.*

polèmiques *desamortitzacions* de Mendizàbal que van ésser una grandiosa transferència de terres cap a propietaris civils. L'11 d'octubre de 1835 es va decretar l'expropiació dels bens immobles d'ordres monacals i militars i a mitjans de febrer de 1836 es va decretar la venda dels bens immobles d'aquests claudres.

Es van posar al mercat terres i béns que eren propietat de les *Mans Mortes*, o sigui l'Església Catòlica i les Ordres Religioses, mitjançant l'expropiació i la seva posada en venda. La divisió dels trossos de terra es va fer mitjançant comissions municipals, que aprofitant-se de seu poder, van fer mans i mànigues per fer lots que sols poguessin ser comprats i pagats per gent poderosa, nobles i burgesos acabalats de la ciutat. La idea era crear molts propietaris de terres i béns que po-

Totes les malalties epidèmiques com la Febre Gropa acaben tenint aquest efecte en el dia a dia de la població. Morts i més morts. Processons per demanar l'ajut diví contra l'epidèmia.

guessin pagar més impostos a l'Estat espanyol, però al final no va funcionar. La tensió que va provocar aquesta mesura del govern liberal va dur a molts enfrontaments personals entre liberals i conservadors. Juan Candellero (o Mauricio Ceresoles), era el metge titular d'Arroyo de la Luz, a la província de Càceres i diputat provincial pel partit de Naval Moral de la Mata. Era conegut pel seu caràcter faldiller i bevedor, però era un gran metge que viatjava per total la província. Va enfrontar-se a Don Joaquín Gómez Leal a les eleccions de 1839 com a candidat a diputat nacional i en perdre la batalla per anar a Madrid va encetar una guerra personal contra el seu ribal. La contesta de Don Joaquín Gómez Leal fou ferma:

"de suerte que el pretendido Don Mauricio Ceresoles era en Mequinenza doctor 'In utroque' (en uno y otro) de Turín; y en Cáceres médico pelado con un título adquirido en la guerra por derecho de ocupación; y Don Mauricio Ceresoles, no es Mauricio Ceresoles, sino Don Juan Candellero, como se llamó en Mequinenza, o como el cura le llamara al bautizarle".⁽¹²⁾

Acabava el diputat demanant-li la fe de baptisme i el títol de medicina. També deixava dubte sobre la nacionalitat del Doctor Candellero. No oblidem que la política porta molts avantatges quan tens un càrrec polític però les lluites entre ells són molt cruels i descarnades. Ceresoles va enfrontar-se a moltes dificultats com ens diu **S. LORENZO**:

"Se presentó a las elecciones de 1837 y 1839 a diputado nacional. No salió, y entonces escribió un manifiesto a los electores de la provincia de Cáceres en Agosto de 1839, que tuvo respuesta en otros dos manifiestos de sus enemigos".⁽¹³⁾

El problema va anar a més i Ceresoles va començar a tenir seriosos problemes amb la justícia espanyola. Va ser acusat formalment, processat i empresonat. Afortunadament, tothom el tenia, raonadament, com un metge molt bo, fins al punt que va tractar a la filla del Regente de la Audiencia Don Joaquín de Palma i Vinuesa. El tractament va funcionar i la noia va curar-se. Les acusacions van morir gradualment i va sortir de la presó per viure uns quants anys més. El governador ens comenta que el Doctor Ceresoles va morir l'any 1823, amb una edat avançada i pensionat per l'Estat pels seus mèrits a la Guerra del Francès (1808-1814).

Què va passar de veritat a Mequinenza? Al

seu text el Doctor Juan Candellero ens comenta que els metges primers van morir aviat a Mequinensa el 1821, abans que ell arribés al poble el setembre d'aquell any. Ell ens diu que ja s'havia donat ordre de marxar la gent cap als campaments fora del poble, com a mesura per combatre la malaltia. També ens diu que "*Reconocida pues que fue la enfermedad se llamaron a consulta los médicos de Fraga y 'Ceresole'*".⁽¹⁴⁾ Jo tinc la sensació que Ceresoles va ser-hi a Mequinensa.

Una resposta possible és que Ceresoles marxés abans. També és possible que Ceresoles i ell es fessin amics i l'altre li deixés el seu títol per a fer de metge a Espanya. Ceresoles era un metge jubilat. Naturalment, el nou i flamant Doctor Ceresoles va fer servir el títol a Extremadura durant un munt d'anys. A mí no em quadra la hipòtesi del robatori, sóc més partidari de l'amistat nascuda en els terribles dies d'estiu a Mequinensa.

Qui eren els dos doctors del text del Doctor Candellero, que van fer una gran tasca a Mequinensa? Un és clarament el Doctor Boneschi. Era l'altre metge Juan Candellero? García Morales ens informa de les declaracions fetes pel mateix metge i no es pot treure l'aigua clara del assumpte. Quedarà com un enigma ja que tampoc hi ha documents on el doctor confirmi la seva veritable identitat.

El que és cert es que els metges es van identificar com a Boneschi i Candellero per a demanar els seus honoraris a les corts espanyoles el 1822. Honoraris que van ésser cobrats. La feina feta al nostre poble va ser reconeguda i pagada. Una cosa que també s'ha de dir és que es diu que eren italians emigrats a Espanya, amb tota la dificultat que això comporta quan un vol treballar al sector públic i més en aquells temps.

Un pot pensar que el governador civil de la província de Càceres tenia molt bona informació al seu abast per llençar-se a l'aigua d'aquesta manera. La seva hipòtesi ens informa que el Doctor Ceresoles va morir l'any 1823. Com a mínim el doctor Candellero es va fer dir Doctor Ceresoles aprofitant el títol. El que no sabrem mai és si es va actuar de bona fe o no. Un misteri més de la Historia espanyola. Era una època de lluites entre faccions a Espanya i, desgraciadament, la informació documental era dolenta gràcies a la pèrdua o destrucció de documents.

Jaume Arbiol Agné

Voleu saber més?:

POMETTI BENITEZ, K. (2019), *Clima, Salud Pública y sociedad: causas, gestión y efectos de la Fiebre Amarilla en la Barcelona del 1821*. Aix Marseille université. Pags 247-277.

NOTES:

(1) ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE VACUNOLOGÍA, "Colonialismos, Trasiegos y dualidades: La Fiebre Amarilla", *Revista Vacunas*, 2006, pàg. 186-196.

(2) Dr. PALLONI (1822), *Memoria del caballero Doctor Palloni sobre el contagio de la fiebre amarilla*, Barcelona, pàg.13-14.

(3) ORTIZ GARCÍA, J.A. (2017), *Autoridad e imagen de la Epidemia. La Fiebre Amarilla en la Barcelona del Siglo XIX*, pàg. 93-110.

(4) JOSEPH FRANK (1842), *Patología Interna. Volumen 3*, Madrid, pàg. 81.

(5) Dr. JUAN CANDELLERO (1821), *Opúsculo sobre la Fiebre Amarilla en Mequinenza*, Mequinenza, pàg. 1.

(6) Ídem, pàg. 3.

(7) Ídem, pàg. 4-5.

(8) J.A. GARCÍA ORTIZ (2017), op. cit., pàg. 93-110.

(9) TEXT ANÓNIM (1822), *Décadas médico-quirúrgicas*, Vol. 7, Núm. 1-9, Madrid.

(10) Ídem.

(11) TEXT ANÓNIM (1823), *Extracto del diario y de las actas de las discusiones de las cortes*. Diputación General de los años 1822 y 1823. Legislatura de 1822. Volum Undècim, Madrid.

(12) JOAQUÍN RODRÍGUEZ LEAL (1839), *Contestación al titulado manifiesto que el diputado provincial de Cáceres Don Mauricio Ceresoles ha dirigido a los electores de la provincia sobre las pasadas elecciones de Senadores y Diputados para las cortes de 1839*, Opuscle.

(13) S. LORENZO (2020), "El extraño Doctor Ceresoles y la misteriosa cueva de los Barruecos", *Diario Hoy*, Càceres, 2020.

(14) Dr. JUAN CANDELLERO (1821), op. cit., pàg. 2.